

недбалість. Отже, перехід від «автопілотного» споживання контенту до усвідомленої цифрової гігієни та впровадження етичних стандартів алгоритмізації є єдиним шляхом до зниження рівня віктимізації молоді в сучасному глобальному медіапросторі.

Список використаних джерел

1. Коновалов О. В. Віктимологічна профілактика злочинів у сучасному цифровому просторі. *Юридична психологія*. 2022. № 1 (30). С. 15–23.
2. Петрик В. В. Інформаційна безпека людини в умовах маніпулятивних впливів соціальних мереж. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2021. Т. 1: Організаційна психологія. Економічна психологія. Психологія праці. Вип. 58. С. 45–52.
3. Найдьонова Л. А. Кібербулінг як складник медіакультури: психологічний аспект. *Наукові студії із соціальної та політичної психології: зб. наук. праць*. Київ : Талком, 2019. Вип. 44 (47). С. 112–125.

Наталія Брижата,

здобувач ступеня вищої освіти магістра
інституту заочного та дистанційного навчання
Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Оксана Христюк,

старший викладач кафедри психології
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ НА РОЗВИТОК АГРЕСІЇ У ПІДЛІТКІВ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Сучасне суспільство виділяється значними соціальними, технологічними та культурними трансформаціями, що безумовно мають вплив на процес формування особистості підлітків. Однією з актуальних психологічних проблем є вивчення особливостей агресивної поведінки серед юнаків. Складним етапом розвитку особистості є підлітковий вік, адже саме цей період характеризується інтенсивними гормональними змінами, активним становлення соціальної ідентичності, підвищеною чутливістю до соціального середовища та потребою у самореалізації. Зазвичай агресивну поведінку поділяють на відкриту (фізичну і вербальну) та приховану (соціально опосередковану) форму [1]. Наукова розвідка демонструє, що підліткова агресія виховується на фоні біологічних, психологічних, соціальних та культурних чинників.

Метою дослідження є здійснення ретельного психологічного аналізу гендерних аспектів агресивної поведінки з можливістю прогнозування соціальної дезадаптації та розробки ефективних методів її корекції.

Завдання дослідження

1. Теоретичний огляд: вивчення підходів, форм, проявів та факторів розвитку агресії.

2. Факторний аналіз: встановлення причин агресивної поведінки (біологічні, гендерні та соціальні).

3. Емпіричне узагальнення: оцінка впливу оточення.

Загалом, агресивна поведінка є відображенням досвіду, знань, установок або ж просто способом реагування на певні події. Саме тому не можливо пояснити її одним чинником. У психології агресію часто називають механізмом, адже вона виконує декілька функцій: механізм захисту, адаптації (фрустрації), еволюційний, інстинктивний та копінг-механізм (стратегія подолання).

3. Фрейд та К. Лоренц розглядали агресивність як вроджений інстинкт. Проте, за Фрейдом це прояв деструктивного інстинкту, спрямованого і на зовнішній світ, і на себе [7]. Коли ж за Лоренцом агресія має біологічну основу і виконує швидше адаптивну функцію, спрямовану на захист особистих кордонів [4].

Також, існує ще й фрустраційно-агресивна теорія, згідно якої агресивна поведінка виступає реакцією на ситуацію, коли людина не здатна задовольнити власні потреби. У 1939 році Дж. Доллард та Н. Міллер опублікували книгу «Фрустрація й агресія», в якій акцентували увагу на тому, «фрустрація завжди веде до агресії». Проте згодом Міллер спростував свою думку, зазначивши, що агресія не завжди є наслідком фрустрації, а може виступати лише однією з багатьох реакцій [2].

І все ж, значну роль відіграє безумовно соціальне середовище. Автором теорії соціального навчання є А. Бандура, який наголошував на тому, що зразки агресивної поведінки є повсюди. Виходячи з цього людина засвоює дану модель поведінки саме через спостереження та наслідування. Коли така поведінка не має наслідків або покарання, підліток сприймає її як ефективний механізм досягнення бажаного [1].

Насамперед, у формуванні агресії неабияку роль відіграє саме сімейне виховання, а потім вже однолітки, освітнє та, загалом, соціальне середовище. Підвищенню рівня агресії може сприяти саме негативний психологічний клімат у родині. Це може бути активний прояв в виді конфліктів, або ж пасивний, проявляється через ігнорування, сарказм, саботаж... Частіш за все, перебуваючи в таких умовах підліток сприймає агресію за нормальну поведінку, спосіб захисту кордонів або засіб самоствердження [5].

Окремо ж варто виділити гендерний аспект агресивної поведінки. За результатами досліджень можна зробити висновок проте, що відмінності все ж є. Так, хлопці частіше проявляють активну (фізичну) агресію, а дівчата навпаки – схильні до пасивної (непрямої) форми агресивної поведінки, зокрема чутки або маніпуляції [3, с.178].

Зважаючи на те, що підлітковий вік охоплює фазу статевого дозрівання, йде високий прояв, в першу чергу, гормональної перебудови та формування самосвідомості. Це супроводжується емоційною чутливістю та нестабільністю,

бажанням бути самостійним, та частими сварками з однолітками та дорослими. У разі відсутності ефективних моделей взаємодії такі конфлікти можуть ескалювати в агресивну поведінку [6].

Цей період є довгим та важким, і при відсутності підтримки з боку родини, друзів, вчителів та в цілому соціуму може призвести до погіршення стану, відчуття самотності та бажанні в самоствердженні. В свою чергу такі, здавалося б, незначні характеристики впливають певним чином на формування агресивної поведінки, з якою людина буде жити і надалі. Тож агресія не є природженою властивістю як, наприклад, особливості центральної нервової системи. Протягом життя людина набуває особливих навичок які формують її індивідуальні властивості. Але, говорячи про агресивну поведінку це виникає значно раніше. Прояви такої поведінки можна спостерігати ще з самого дитинства, але найбільший її прояв можна помітити саме в підлітковому віці через гормони. В першу чергу родина має контролювати свою поведінку щоб застерегти свою дитину від негативних наслідків, оскільки людина починає сприймати та запам'ятовувати значно раніше пубертатного періоду. Можна сказати, що діти є відзеркаленням в першу чергу поведінки з боку батьків та родини, а потім вже друзів, вчителів та соціуму.

Емпіричне дослідження здійснювалось з метою виявити особливості прояву агресії у підлітків з урахуванням гендерних відмінностей. Опонентами виступали 40 підлітків (20 хлопців і 20 дівчат) віком від 13 до 15 років. Дослідження проходило в кілька послідовних етапів: підготовчий, діагностичний та аналітичний. Для вивчення було застосовано комплекс методик, завдяки яким вдалось отримати кількісні та якісні показники. За результатами досліджень було визначено, що агресивність проявляється неоднаково та має чіткі відмінності в статі. Метод STAXI наочно демонструє певну різницю. Середній рівень реактивної агресії становить 17,6 бала, коли ж показник особистісної – 18,3 бала.

Зокрема, звертаючи увагу саме на вираження агресії, хлопці демонструють високий рівень зовнішньої агресії ($13,0 \pm 2,4$), коли в дівчат всього $9,8 \pm 2,1$. Це свідчить про те, що хлопці більш схильні до відкритого прояву агресії. Водночас ситуація з внутрішньою агресією також має відмінності. Середній рівень у хлопців становить $10,2 \pm 2,0$ бала, коли ж у дівчат $12,0 \pm 2,3$. Дівчата схильні до внутрішніх переживань та більшого стримування своїх емоцій. Аналіз результатів демонструє і те, що дівчата частіше регулюють емоції, тоді як хлопці більш схильні до імпульсивного та необдуманого реагування на ситуації. Це показують результати контролю гніву: хлопці $14,2 \pm 2,7$ бала, а дівчата $15,8 \pm 2,6$ бала.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують наявність гендерних відмінностей агресивної поведінки підлітків, які слід враховувати під час розробки профілактичних і корекційних програм.

Список використаних джерел

1. Бандура А. Теорія соціального навчання. Київ: Либідь, 2001.
2. Dollard J., Miller N. Frustration and Aggression. New Haven: Yale University Press, 1939.

3. Дроздов О. Ю. Проблеми агресивної поведінки особистості: навч. посіб. Чернігів: ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка, 2000. 156 с.
4. Лоренц К. Агресія (так зване зло). Київ: Основи, 2003.
5. Ferguson C. J. (ed.). Violent crime: Clinical and social implications. Thousand Oaks, CA : Sage Publications, 2009.
6. Степанов О. М. Основи психології та педагогіки. Київ: Академія, 2012.
7. Фрейд З. По той бік принципу задоволення. Київ: Основи, 2019.

Маріанна Буданова,
завідувач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
доктор філософії
Валерія Толканець,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра,
Національна академія внутрішніх справ

ВПЛИВ ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ НА ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Хронічний стрес є одним із найпоширеніших психологічних факторів, що впливають на поведінку людини. У сучасному суспільстві в умовах тривалої воєнної кризи, люди перебувають у стані постійної напруги. За таких обставин відбувається виснаження психічних та фізіологічних ресурсів, що негативно впливає на когнітивні процеси, зокрема на здатність приймати обґрунтовані рішення. Хронічний стрес може суттєво змінювати функціонування когнітивних процесів.

Кризові ситуації це обставини, у яких людина стикається з перешкодою на шляху до досягнення важливих життєвих цілей і не може подолати її за допомогою звичних способів поведінки або наявних ресурсів. У таких умовах виникає стан високого психологічного напруження, що супроводжується стресом, тривожністю та необхідністю прийняття важливих рішень. [5, с.109].

Кризові ситуації вимагають від суб'єкта високої мобілізації інтелектуальних ресурсів, проте тривалий дистрес блокує здатність до об'єктивного прогнозування наслідків власних дій. Дезорганізація вольової сфери стає наслідком перманентного напруження, перетворюючи процес вибору на джерело додаткової фрустрації.

Фундаментальні зміни в когнітивній сфері під дією тривалого стресу проявляються через суттєве звуження обсягу уваги та погіршення її переключення. Оперативна пам'ять втрачає здатність утримувати складні змістовні зв'язки, що унеможливорює багатфакторний аналіз кризових обставин. Суб'єкт часто ігнорує стратегічні пріоритети, фокусуючись на другорядних деталях, які суб'єктивно сприймаються як критичні. Як наголошує О. А. Виходцева, наявність стресової ситуації виступає детермінантою